

чат (8 клас), виступ, дезінформація, застереження, зізнання, інтерв'ю, осуд, плітки, самооцінка (9 клас).

Мовознавці наводять багато аргументів на користь мовленнєвих жанрів, наголошуючи на їхній розвивальній можливості. Розглядають жанр як важливе комунікативне явище текстової чи дискурсної природи, як комунікативно-риторичне явище, як стереотип, узірець поведінки в багатьох типових ситуаціях соціальної взаємодії. У шкільному курсі вивчення цього розділу не лише сприяє формуванню впевненості, комунікабельності, вихованню уваги й емпатії до людей, що тебе оточують, навчає протистояти мовним маніпуляціям, пліткам, але й наочно показує, які мовні знання й уміння у тій чи тій ситуації необхідні. Зокрема, багато жанрів указують на важливість у нашому житті кличного відмінка, питального речення, уміння тлумачити лексичне значення слова; обережність у використанні займенників чи спонукальних речень.

Пілотний проект у 5-6 класах закладів загальної середньої освіти підтвердив наші припущення щодо важливості жанрів мовлення, що сприяють актуалізації мовних знань і накопиченню досвіду застосування їх. Адже світ людини – це не лише «школа», «держава» й «суспільство», але й уся різноманітність людського буття.

Отже, пропонуючи вивченням жанрів мовлення універсальний підхід до моделювання мовної поведінки людини, механізмів породження та інтерпретації текстів, ми навчаємо учнів продумувати мовні дії, прогнозувати наслідки мовних вчинків, досягати взаєморозуміння і бути відповідальними за мовні дії і вчинки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голуб Н., Горошкіна О. Українська мова. 5-6 класи. Модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <http://surl.li/amuhn>
2. Голуб Н., Горошкіна О. Українська мова. 7-9 класи. Модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. UR: <http://surl.li/lbtkv>
3. Робінсон К., Ароніка Л. Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту. Пер. з англ.: Г. Лелів. Львів: Літопис. 2016. 258 с.

ОСОБЛИВОСТІ ДОБОРУ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Горошкіна О. М.

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України*

Зміна освітніх цілей і завдань від традиційної (знаннєвої) парадигми до сучасної (компетентнісної), спрямована на розвиток особистості, її інтелектуальних та емоційних здібностей, спричинила перегляд не лише освітніх результатів, змісту навчання шкільних предметів, а й дидактичного інструментарію.

Відомо, що результати традиційного навчання успішно забезпечували методи, що відображали суб'єкт-об'єктні стосунки між учителем та учнями, здебільшого репродуктивний характер навчання, абстрактність змісту освіти, показником засвоєння якого слугували міцні знання, які по закінченню школи почасті залишалися не затребуваними. У нинішніх соціальних умовах вектор освітнього процесу докорінно змінився: навчання стає все більше орієнтованим на практику. Відомий афоризм «Ми не для школи, а для життя навчаємось» чітко відображає основні положення компетентнісного підходу. Усім зрозуміло, що для формування компетентних мовців (а саме так визначено мету навчання української мови в школі) необхідні інші методики, технології, ключовими елементами яких є методи.

Аналіз і синтез дидактичних та методичних джерел засвідчує, що в лінгводидактиці окреслено три основні підходи до визначення методів навчання в школі: метод-шлях, метод-спосіб, метод-сукупність прийомів, спрямованих на досягнення освітньої мети.

В умовах компетентнісної освітньої парадигми метод навчання може бути і шляхом, і способом засвоєння учнями змісту навчання, важливого для їхнього розвитку соціального, комунікативного досвіду, формування в здобувачів освіти ставлень і цінностей, тобто інструментом формування компетентностей. Загальновідомо, що методи навчання спрямовані не тільки на передачу та засвоєння знань, формування вмінь і навичок, а мають набагато ширший потенціал. Застосування компетентнісного підходу визначає пріоритетність інформаційно-розвивальної природи методу, актуалізує суб'єкт-суб'єктні стосунки вчителя й учнів, зумовлює необхідність створення розвивального простору (середовища), спонукає до активізації розвивального, світоглядного, соціокультурного потенціалу української мови як шкільного предмета насамперед через навчання творчого пошуку: від бачення й поставлення проблеми – до висування припущень, гіпотез, перевірки їх, пізнавальної рефлексії над результатами й процесом пізнання [2]. Це зумовлює збільшення кількості специфічних прийомів, що відповідають сучасним вимогам до результатів навчання, визначених Державним стандартом базової середньої освіти, зокрема висунення гіпотез, пошук інформації, аналіз тексту, трансформування текстової інформації в таблицю, схему, колаж, хмару слів, карту пам'яті, добір аргументів, розрізнення фактів і суджень, тлумачення лексичного значення слова в різний спосіб, редагування, обговорення проблеми, написання висновків на основі почутого тощо. Означені прийоми стають складниками традиційних методів навчання української мови. Логічно в процесі спостереження над мовою спонукати учнів до висунення припущень, під час роботи з підручником - до трансформування поданої там інформації в інший формат, до створення карти пам'яті чи колажу, формулювання уточнювальних запитань за змістом прочитаного; у процесі виконання вправ, побудованих на текстовому матеріалі, до обговорення проблеми, порушеної в тексті, пошуку шляхів її розв'язання.

Важливим завданням кожного уроку є розвиток емоційного світу учнів, що передбачає добір емоційних комунікативних ситуацій, вправлення в оформленні емоцій засобами мови, навчання вербально контролювати емоції. Мова є ключем

до вивчення людських емоцій, адже вона «номінує емоції, виражає їх, описує, імітує, симулює, класифікує, структурує, коментує, винаходить щирі й нещирі засоби для експлікації/імплікації їх...» [2, с. 23].

У контексті компетентнісного підходу методи навчання зазнають певних змін, оскільки до їх складу залучають нові прийоми задля розширення потенційних можливостей методів, урахування психологічних особливостей здобувачів освіти й особливостей перебігу освітнього процесу. Таким чином традиційні методи зазнають трансформацій, відбувається психологізація освітнього процесу, тобто доповнення методів навчання української мови психологічними прийомами для створення позитивного емоційного тла уроку, ситуації успіху, забезпечення психологічної підтримки учнів, формування в них стійкої мотивації до засвоєння української мови, інтересу до предмета, розвитку особистісних якостей, адже кожен метод навчання має виконувати не тільки навчальну, розвивальну та виховну функції, а й мотиваційну, рефлексійну, корекційну. Сьогодні все частіше на уроках української мови в складі різноманітних методів педагога використовують різноманітні психологічні прийоми (аналіз ситуацій морального вибору, обговорення конфліктів, тренування емпатії, саморозуміння, творчі, ігрові тощо).

Опрацювання дидактичних і лінгводидактичних праць уможливило висновок, що діалектика взаємозв'язку і взаємодії методів і прийомів, їхніх спільних і відмінних ознак така, що метод як одиниця певного класу може включати методи, що належать до іншого класу, однак у цьому випадку відбувається трансформування методу в прийом. Таким чином психологічний метод стає прийомом у складі традиційного методу навчання української мови.

Отже, добір методів і прийомів навчання української мови значною мірою зумовлений вимогами компетентнісного підходу. У цих умовах метод стає інструментом формування компетентностей здобувачів освіти.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Бондаренко Н. В. Особливості використання інтерактивних методів на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 3. С.7-10.
2. Голуб Н. Б. Навчання синтаксису учнів 8-9 класів: аналітичний аспект. *Українська мова і література в школі*. 2015. №.5-6. С. 2-6.
- 3.Голуб Н. Б., Горошкіна О.М. Концепція навчання української мови учнів ліцею. К.: Педагогічна думка. 2019. 56 с.

ЛИТОВСЬКО-УКРАЇНСЬКА ЛЕКСИКОГРАФІЧНА СПІВПРАЦЯ: ЗДОБУТКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Гриценко С. П.

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри загального мовознавства, класичної філології та
неоелліністики Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*